

40. výročie Slovenského národného povstania a rozvoj geológie v Slovenskej socialistickej republike

JÁN KURÁŇ

Slovenský geologický úrad, Bukureštská 4, 811 04 Bratislava

Aj keď od oných slávnych jesenných dní roku 1944 z hľadiska histórie uplynul relatívne krátky čas, je tu možnosť, ba povinnosť znovu a znovu sa zamýšľať nad tým, čo taká historická udalosť, akou bolo Slovenské národné povstanie, znamenala vtedy, aké stále hlbšie objektívne výsledky prináša súčasnosti a akým odkazom zostane pre našu budúcnosť.

Slovenské národné povstanie už vo chvíľach svojho vzniku dostalo do vienka prívlastok národné. So zbraňou v ruke, a to iba na povstaleckom území vystúpilo vyše 90 tisíc ľudí dvaapolmilionového národa. Umožnila to nielen najširšia masová ľudová morálna podpora, ale aj organizačná a materiálna pomoc.

Parafrázujúc slová už nebohého národného umelca Laca Novomeského, možno povedať, že každý národ, ktorý sa chce začleniť medzi pokrokové moderné národy, ktorý chce mať možnosť hrdiť sa sebou samým, musí požiadať o pomoc a potrebám spoločenského progresu splatiť onú nesplateľnú daň. Slovenský národ to vykonal nielen v prospech seba samého, ale v prospech celého sveta bojujúceho proti najväčšiemu nebezpečenstvu — hitlerovskému fašizmu — práve v Slovenskom národnom povstaní.

Výslednicou výsostnej antifašistickej aktivity slovenskej robotníckej triedy bolo, že sa v protifašistickom odboji v Slovenskom národnom povstaní stala hegemonom, a tým vytvorila historické predpoklady na zachovanie si tejto funkcie aj v rokoch nasledujúcich až po socialistické vyústenie nášho vývinu. Uznávaným politickým vodcom našej robotníckej triedy, ale nielen jej, sa stala Komunistická strana Slovenska a v nej aj to najlepšie, čo mal slovenský národ vo svojej inteligencii.

Činnosť Komunistickej strany Slovenska bola úzko spätá a koordinovaná s činnosťou a koncepciami moskovského vedenia KSČ. Práve to umožnilo potom v praxi antifašistické citenie drvivej väčšiny slovenského národa inštitucionálne stmeliť v podobe národného frontu, a tak zjednotiť všetky antifašistické národné sily, bez ohľadu na politickú, do istej miery sociálno-triednu i konfesijnú príslušnosť.

Referáty prednesené na seminári 40. výročie Slovenského národného povstania a rozvoj geológie v Slovenskej socialistickej republike, ktorý sa konal 12.—13. júna 1984 pri príležitosti 15. výročia založenia Slovenského geologického úradu.

Výrazom takéhoto úsilia bol vznik Slovenskej národnej rady v decembri roku 1943 a prijatie jej základného programového dokumentu, ktorý vošiel do histórie ako Vianočná dohoda. V nej sa predstavitelia rozhodujúcich antifašistických smerov rozhodli organizovať a viesť odboj slovenského národa proti hitlerovskému fašizmu a jeho domácim prisluhovačom všetkými formami, aj ozbrojeným vystúpením v Slovenskom národnom povstaní. Vianočná dohoda je dokument, ktorý sa v zásade prihlásil k myšlienke obnovenia československej štátnosti, avšak na nových demokratických a sociálnych princípoch. Slovenský národ, reprezentovaný politickými antifašistickými predstaviteľmi a poučený trpkými skúsenosťami buržoáznej Československej republiky, dal jednoznačne najavo, že návrat predmníchovských pomerov nepripustí.

Ilegálna Slovenská národná rada až do vypuknutia Slovenského národného povstania vyvíjala skutočne intenzívnu činnosť vo všetkých oblastiach spätých s antifašistickým bojom. Jej zásluhou je aj to, že sa do vystúpenia proti režimu podarilo získať rozhodujúcu súčasť štátneho aparátu klérofašistického tzv. slovenského štátu, t. j. armádu a časť žandárstva.

Slovenské národné povstanie a činnosť jeho politickej reprezentácie postavili základnú bariéru možnosti obnoviť predmníchovské buržoázne pomery aj v štátoprávnej rovine. Už 1. septembra 1944 prijala Slovenská národná rada deklaráciu, ktorá potvrdila a rozvinula myšlienky Vianočnej dohody. Súčasne prijala aj výsostne dôležitý štátoprávny a ústavnoprávny dokument, akým bolo jej nariadenie č. 1. V ňom sa Slovenská národná rada legalizovala ako najvyšší orgán zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku. Spomenúť to ani zďaleka neznačí oživovať iba históriu, pretože realita Povstania vyjadrená aj týmito dokumentmi výrazne ovplyvňovala celý povojnový vývin Československa až po vyriešenie otázky moci vo februári 1948 a svojím spôsobom nie menej výrazne až po doriešenie vzťahov medzi českým a slovenským národom na zásade rovný s rovným aj v štátoprávnej rovine prijatím Ústavného zákona o československej federácii roku 1968.

Slovenský národ sa v SNP čestne zaradil do šiku antifašistických národov a jeho postoj a prínos treba vidieť práve v medzinárodných dimenziách. Veď to bol urputný zápas medzi tmnými silami reakcie a fašizmu na jednej a silami demokracie a spoločenského pokroku na druhej strane. Hlavnú farchu tohto zápasu znášal a najväčšie obete v celosvetovom spoločenstve antifašistických síl priniesol socialistický Sovietsky zväz. Tento neodškriepiteľný historický fakt rozhodujúcim spôsobom profiloval aj Slovenské národné povstanie. Potvrdzuje to nie iba nepreberné množstvo faktov a dokumentov, ale aj bezprostredné spomienky na Rusov a Sovietsky zväz žijúce v pamäti vtedajšej generácie. Tam sa upierali nádeje slovenského národa, odtiaľ sa očakávala, a očakávanie sa aj splnilo, rozhodujúca pomoc Slovenskému národnému povstaniu.

Pri 40. výročí nemožno nespomenúť ďalší mimoriadne významný a nezabudnuteľný znak Slovenského národného povstania — jeho internacionalizmus. A chrbticou tohto internacionalizmu bola nepochybne slovensko-česká a československo-sovietska družba a vzájomnosť. Slovenského národného po-

vstania sa zúčastnili príslušníci 14-ich národov, ktorí na území Slovenska bok po boku so zbraňou v ruke bojovali a kládli svoje životy za slobodu našej vlasti, ako aj svojich vlastných národov.

Z hľadiska ďalších osudov našej vlasti nemožno obísť mimoriadne závažné a svojim spôsobom rozhodujúce krvou spečatené priateľstvo slovenského a českého národa. Český národ s obrovským nadšením, pohnutím a nádejami privítal Slovenské národné povstanie a pokladal ho za prvý a hlavný krok k obnoveniu československej štátnosti na nových, demokratických základoch. Stá a stá českých vlastencov sa usilovali prekročiť hranice a prísť na pomoc Slovenskému národnému povstaniu. Jedným sa to podarilo, iným nie a mnohí za to zaplatili vlastným životom.

Idea česko-slovenského bratstva v oslobodenej republike vytvorila trvalý a solidný politický, ale aj psychologický základ pre spravodlivé riešenie vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi v spoločnej československej vlasti.

Ak sme sa tu pokúsili spomenúť niektoré základné aspekty odkazu Slovenského národného povstania pri príležitosti jeho 40. výročia, nasledovali sme cieľ charakterizovať jeho odkaz úplne a vyčerpávajúco. Ale 40 rokov nášho vývinu jednoznačne potvrdzuje výsostnú aktuálnosť odkazu Povstania aj v súčasnosti.

Nejde, prirodzene, o mechanické historické analógie, veď žijeme v iných podmienkach a okolnostiach, avšak úlohy, ktoré pre nás v súčasnosti naše stranice a štátne orgány stavajú, sú výrazom úsilia o spoločenský pokrok a sú podmienené spoločensko-politickou aktivitou v rovnakej miere ako aj v období Slovenského národného povstania. Myslíme si, že ani tento odkaz nie je bezvýznamný.

Pre našu geológiu je odkaz SNP osobitne význačný, pretože sa ako samostatné národohospodárske odvetvie začala formovať a sformovala až v socialistickom štáte.

Pre formovanie priemyslového charakteru geologického odvetvia v kontexte industrializácie Slovenska bol rozhodujúci IX. zjazd KSČ roku 1949. Schválil generálnu líniu budovania socializmu Československa s orientáciou na materiálnu základňu v oblasti metalurgie, palív, ťažkého priemyslu a stavebníctva. Závery zjazdu stanovili úlohu v historicky krátkom čase premeniť Slovensko zo zaostalej časti republiky na priemyslovo rozvinutú krajinu.

Generálna línia zjazdu sa odzrkadlila aj v geológii. Slovenský ústredný ústav geologický v Bratislave, pobočka Ústredného ústavu geologického v Prahe, roku 1950 prešiel do pôsobnosti Štátnej plánovacej komisie a Slovenskej plánovacej komisie a stal sa pracoviskom základného výskumu. Na zabezpečenie surovín a riadenie geologického prieskumu sa pri vtedajších ministerstvách hutného priemyslu a rudných baní, palív a energetiky a stavebníctva zriadili hlavné správy geologického prieskumu. Na Slovensku sa vytvoril Východoslovenský a Západoslovenský rudný prieskum, Uhoľný prieskum, Stavebná geológia a neskôr i Zemevrtné závody. Tie priamo zabezpečovali zásoby nerastných surovín a geologické informácie potrebné na intenzívne budovanie národného hospodárstva, najmä výstavbu uhoľných, rudných a nerudných baní a organizácií, vodných a energetických diel.

Tak sa vytvorili priemyslové základy geologického odvetvia, v tom čase rezortne rozdeleného. Roku 1952 bolo vytvorené celoštátne dokumentačné a informačné stredisko Geofond. Na jednotné plánovanie, riadenie a kontrolu geologických prác vznikol roku 1953 Vládný výbor pre geológiu.

Roku 1958 vyšlo vládne nariadenie o organizácii štátnej geologickej služby. Podľa neho bol 1. 4. 1958 vytvorený Ústredný geologický úrad v Prahe a do jeho pôsobnosti boli začlenené všetky hlavné správy geologického prieskumu a im podriadené hospodárske organizácie, niektoré rezortné výskumné ústavy, ako aj Ústredný geologický ústav a Geologický ústav Dionýza Štúra. GÚDŠ sa roku 1965 stal samostatným ústavom orientovaným na základný geologický výskum Slovenska. Ďalšie organizačné zmeny v odvetví geológie nastali v súvislosti s federatívnym usporiadaním štátu.

Vznik Slovenského geologického úradu v zmysle zákona SNR č. 207 z 28. 12. 1968 o zriadení ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy SSR bol bezprostredne spätý s vyhlásením Ústavného zákona o čs. federácii.

Národný geologický orgán vytvoril optimálne podmienky na materiálo-technický a kádrový rozvoj odvetvia. Priaznivé podmienky spolu s nahromadenými poznatkami o geologickej stavbe Slovenskej socialistickej republiky umožnili dosiahnuť nové pozitívne výsledky v rozvoji nerastnej surovínovej základne, zdrojov podzemnej vody a zabezpečiť inžiniersku prípravu veľkých stavieb socializmu.

Pätnásť rokov činnosti Slovenského geologického úradu v službách národného hospodárstva

Slovenský geologický úrad prevzal úlohy geologického prieskumu roku 1969, ako ich stanovili plánovacie orgány a Ústredný geologický úrad v Prahe pre posledné roky 4. 5RP. Rok 1970 treba pokladať za východiskový. V ňom SGÚ pripravil návrh plánu 5. 5RP, prehodnotil situáciu v jednotlivých oblastiach a stanovil hlavné úlohy a ciele, ktoré možno charakterizovať takto:

O tuhých palivách v čase vzniku SGÚ doznievala predstava zo začiatku šesťdesiatych rokov, podľa ktorej tieto suroviny v blízkej budúcnosti prestanú byť významným zdrojom energie. To sa prejavovalo v znižovaní ťažby uhlia. V geologickom prieskume sa dokončoval iba vyhľadávací prieskum v juho-východnej časti Vtáčnika. Hlavnou úlohou 5. 5RP bolo vypracovať štúdiu o možnosti objaviť a preskúmať nové zásoby uhlia a lignitu v Západných Karpatoch. Ako nová úloha sa začala riešiť oblasť Gbiel, aj keď nebola v ťažobných zámeroch.

Prieskum ropy a zemného plynu bol v záverečnej fáze v tradičných neogénnych oblastiach. Na piatu päťročnicu sa stanovili úlohy dokončiť ho, ale s prechodom do predneogénnych oblastí, hlavne do podložia viedenskej panvy, východoslovenského flyšu a centrálnokarpatského paleogénu. Objem prác bol relatívne vysoký (v oblastiach patriacich SGÚ najvyšší) a roku 1970 predstavoval 46,8 ‰ štátneho rozpočtu.

Prieskum rudných surovín bol ovplyvnený názorom, že územie nášho štátu

je už natoľko preskúmané, že nie sú predpoklady získať ďalšie zásoby zo známych ložísk ani objaviť nové ložiská. Navyše ceny kovov na svetovom trhu boli nízke, a teda bola možnosť kupovať ich. Roku 1970 sa v rudnom prieskume vykonali práce iba za 51,5 mil. Kčs, takže obmedzenie prieskumu rudných surovín od roku 1963 trvalo. Až koncepcia geologického prieskumu na piatu päťročnicu vyšla z náhľadu, že možno objaviť nové zdroje rúd, najmä medených a oloveno-zinkových. Objem geologických prác na rudy roku 1975 v porovnaní s rokom 1970 vzrástol už na 2,7-násobok. Pritom sa prieskum okrem zabezpečovania ťažobných organizácií orientoval aj na nové, predpokladané typy, ako impregnačno-žilníkové a stratiformné. Navrhol sa aj geologický prieskum monominerálnych ortuťových a cínových rúd.

V geologickom prieskume nerudných surovín sa nový program zamerail na keramické a nerudné suroviny, ktoré sa do ČSSR dovážali, a to mastenec, živce, azbest, dekoračný kameň, ako aj celkové zisťovanie možností nájst magnetit, hlavne nízkoželezitý.

Hydrogeologický prieskum sa sústreďoval na najnádejnejšie rajóny podzemných vôd. Prieskum Žitného ostrova a Liptovskej kotliny sa prakticky skončil, vo vysokom štádiu bol rozpracovaný región Dolný Váh, Slovenský kras, Turčianska kotlina, Rajecká kotlina a Záhorská nížina. Vytýčil sa program prechodu do menej nádejných regiónov sedimentárnych panví, ale najmä geologického prieskumu podzemných vôd v krasových oblastiach. Začali sa riešiť aj otázky artézskej pitnej vody.

Práce súvisiace s ochranou kúpeľov a žriediel financovalo ministerstvo zdravotníctva a až na základe uznesenia vlády SSR č. 56/1974 sa financie na problematiku ochranných pásiem poskytujú zo štátneho rozpočtu.

Inžinierska geológia sa zameraila iba na zosuvnú oblasť na juh od Handlovej. Uznesením vlády SSR č. 205/1970 bola vymenovaná medzirezortná komisia pre zosuny a na SGÚ zriadená Investorská organizácia pre prieskum a sanáciu zosunov na území SSR. Prvým predmetom pozornosti týchto orgánov bol reaktivizujúci sa zosun v Handlovej a štúdia Zosuny Slovenska. Rozmach týchto prác dokumentuje fakt, že kým objem geologických prác roku 1970 bol 3,5 mil. Kčs, roku 1975 sa zvýšil takmer na šesťnásobok.

Pri všeobecnom hodnotení metodík geologického prieskumu treba konštatovať všeobecnú stagnáciu. Vyplývala z nedostatočného objemu geologického prieskumu dotovaného zo štátneho rozpočtu, a tak si organizácie hľadali iných odberateľov a plnili rozmanité, často aj negeologické úlohy. Nebola vybudovaná dostatočná základňa na technologické skúmanie surovín.

Stav odvetvia od vzniku Slovenského geologického úradu

Organizačné usporiadanie rezortu

— Hospodárska sféra s počtom pracovníkov 3278 a produktivitou práce z výkonov 85 509 Kčs na pracovníka a objemom prác a dodávok pre investičnú výstavbu vo výške 19,0 mil. Kčs.

— Hospodársku sféru reprezentoval n. p. Inžinierskogeologický a hydro-

geologický prieskum Žilina a Geologický prieskum Spišská Nová Ves.

— Centrálné riadené organizácie vedeckovýskumnej základne s počtom pracovníkov 244 a objemom prác a dodávok v hodnote 3,9 mil. Kčs.

— Centrálné riadené organizácie vedeckovýskumnej základne reprezentoval Geologický ústav D. Štúra v Bratislave.

— Slovenský geologický úrad ako úrad štátnej správy a odvetvový orgán plniaci funkciu stredného článku hospodárskeho riadenia. Vtedy ho tvorilo 23 osôb.

Hlavné úlohy a ciele Slovenského geologického úradu vo východiskovom období

Začiatkom roku 1970 vypracoval Slovenský geologický úrad plán na roky 1971—1975. Plán sa splnil takto:

V hospodárskej sfére

— výkony boli realizované dovedna vo výške 1788,9 tis. Kčs pri splnení plánu na 103,7 ‰,

— zisk bol vytvorený vo výške 367,5 tis. Kčs pri splnení plánu na 108,3 ‰,

— počet pracovníkov dosiahol roku 1975 3513 osôb, čo bol oproti roku 1969 rast o 7,17 ‰,

— produktivita práce z výkonov dosiahla roku 1975 95 332 Kčs, oproti roku 1969 zvýšenie o 11,5 ‰,

— priemerný zárobok dosiahol 2571 Kčs a v porovnaní s rokom 1969 bol vyšší o 23,0 ‰,

— objem prác a dodávok pre investičnú výstavbu roku 1975 bol vo výške 49,2 tis. Kčs a oproti roku 1969 vyšší o 159 ‰,

— vývoz do nesocialistických štátov bol vo výške 4,6 tis. Kčs, čo oproti roku 1969 bolo vo vedeckovýskumnej základni o 12 ‰ viac,

— neinvestičné výdavky v roku 1975 dosiahli 126 500 tis. Kčs pri zvýšení oproti roku 1969 o 139 ‰,

— počet pracovníkov dosiahol 305 osôb pri zvýšení oproti roku 1969 o 25 ‰,

— priemerná mzda na pracovníka dosiahla 2480 Kčs pri zvýšení oproti roku 1969 o 31 ‰.

Slovenský geologický úrad

— neinvestičné výdavky na geologickú a investorskú činnosť dosiahli 332,2 tis. Kčs pri zvýšení oproti roku 1969 o 121 ‰,

— počet pracovníkov bol 61 osôb pri zvýšení oproti roku 1969 o 165 ‰,

— priemerný zárobok na pracovníka dosiahol 3287 Kčs pri zvýšení oproti roku 1969 o 35 ‰.

Ciele technickej a investičnej politiky nového rezortu sa rodili tak po-
vediac na pochode, ale programový charakter nadobudli až uznesením vlády
SSR z roku 1976 a v koncepcii geologického výskumu a prieskumu do roku
1990.

Vytýčili sa tieto ciele:

- dobudovať a modernizovať materiálno-technickú základňu rezortu, a tým vytvoriť predpoklady na intenzívny rozvoj geologického výskumu a prieskumu,
- dosiahnuť zásadný obrat v strojovom vybavení, najmä vo vrtných súpravách, a prevažne sa orientovať na štáty RVHP, najmä ZSSR,
- v prieskumnom vŕtaní v ložiskovej geológii výrazne zvýšiť podiel progresívneho diamantového vŕtania, zlepšiť jeho kvalitu a výkony minimalizáciou rezného priemeru a zvýšením reznej rýchlosti vrtného nástroja,
- v hydrogeologickom vŕtaní prejsť z prevažne nárazovotočivého vŕtania na rotačné bezjadrové vŕtanie s priamym a nepriamym vyplachovaním a zaoberať sa vývojom filtrov,
- v inžinierskej geológii viac využívať prednosti jadrového vŕtania a zvyšovať podiel penetračných metód, modernizovať prístrojové vybavenie laboratórií,
- v banských prácach pre geologický prieskum zvyšovať koncentráciu pracovísk, sociálne vybavovať pracoviská a zabezpečovať pracovníkov a zavádzať novú dostupnú techniku, hlavne z rudného baníctva.

Rezort SGŮ od vzniku sledoval cieľ plniť úlohy vyplývajúce z uznesení zjazdov KSČ a KSS a uznesení vlády SSR.

V rokoch 1969—1983 Slovenský geologický úrad v porovnaní s rokom 1969 dosiahol tieto výsledky:

Hospodárska sféra

- výkony spolu 607,9 tis. Kčs a zvýšenie o 116,9 ‰,
- zisk spolu 119,0 tis. Kčs, zvýšenie o 109,1 ‰,
- počet pracovníkov 4183 osôb, zvýšenie o 27,6 ‰,
- produktivita práce vo výkonoch dovedna 145 326 Kčs, zvýšenie o 69,9 ‰,
- priemerný zárobok na pracovníka 3171 Kčs, zvýšenie o 51,7 ‰,
- objem prác a dodávok pre investičnú výstavbu 67 500 tis. Kčs, zvýšenie o 51,7 ‰,
- vybavenosť pracovníkov základnými prostriedkami 163 770 Kčs, zvýšenie o 139,1 ‰,
- z toho strojné vybavenie 115 020 Kčs, zvýšenie o 135,0 ‰.

Prírastok výkonov krytý produktivitou práce bol v priemere 76,4 ‰.

Centrálna riadená vedeckovýskumná základňa

- neinvestičné výdavky dovedna 134,2 tis. Kčs, zvýšenie o 153,7 ‰,
- počet pracovníkov 374 osôb, zvýšenie o 53,3 ‰,
- priemerný zárobok na pracovníka 3089 Kčs, zvýšenie o 63,2 ‰.

Správa úradu

- neinvestičné výdavky na geologickú činnosť a investorskú činnosť 556,7 tis. Kčs, zvýšenie o 262,9 ‰,
- počet pracovníkov 74, zvýšenie o 222 ‰,
- priemerný zárobok na pracovníka vyšší o 74,78 ‰.

V materiálno-technickej základni rezortu v hodnotenom období nastali podstatné zmeny. Objem základných prostriedkov v hospodárskej sfére dosiahol k 31. 12. 1983 685 mil. Kčs a oproti roku 1970, keď bol 225,2 mil. Kčs, sa zvýšil o 204,2 %. Pritom v strojnom vybavení hodnota základných prostriedkov vzrástla zo 161,8 mil. Kčs na 470 mil. Kčs a podiel zostatkovej hodnoty k nadobúdacej vzrástol z 34 % na 45 %.

Inovačný proces bol najvýraznejší vo vrtných súpravách. Ich počet vzrástol zo 177 ks na 263 ks a ukazovateľ ZH/NH z 23 na 44 %.

Modernizáciu vrtného parku a technický rozvoj v technológii vrtania charakterizuje fakt, že sa za 16 rokov podarilo metráž vrtov zdvojnásobiť pri zvýšení počtu súprav v prevádzke v koncovom roku iba o 12 %, čo zodpovedá indexu 1,84 v raste produktivity v technických jednotkách.

V stavebných akciách sa okrem modernizácie väčšiny rozhodujúcich výrobných zariadení podarilo dobudovať výrobné a správne základne a vytvoriť dôstojné sociálne a pracovné podmienky v jestvujúcich závodoch a úsekoch, ako aj v teréne.

Na začiatku šiestej päťročnice boli vybudované dielne a skladové hospodárstvo závodu 03 IGHP, prevádzkové priestory závodu IGHP Košice a podnikové dielne IGHP Žilina.

V šiestej päťročnici sa ukončila stavba nového areálu Geoloického prieskumu v Spišskej Novej Vsi, nového areálu IGHP v Šamoríne, objekty nových úsekov GP SNV vo Vranove, Novákoch a v Žiline. Geologický prieskum, n. p., postavil a dal do prevádzky jasle a škôlku v Spišskej Novej Vsi. Roku 1983 sa ukončila stavba Geokonzultu Košice a administratívno-prevádzková budova v novom areáli v Spišskej Novej Vsi.

Dôležitou súčasťou technickej politiky rezortu je vedecko-technický rozvoj a zlepšovateľská aktivita. Vedecko-technický rozvoj sa opieral o dve podnikové nesamostatné vedeckovýskumné pracoviská, ktoré nemali dostatočnú kapacitu na riešenie všetkých aktuálnych úloh geologickoprieskumnej práce v predstihu. V rokoch 1970—1980 pracoviská vyriešili tri štátne výskumné úlohy s neinvestičnými nákladmi vyše 30 mil. Kčs, 36 rezortných úloh za 18 mil. Kčs a 109 podnikových úloh za 14,2 mil. Kčs. Za prvé tri roky siedmej päťročnice sa na riešenie technického rozvoja vynaložilo 24,5 mil. Kčs, čo bolo viac ako za celú predchádzajúcu päťročnicu. Veľkým prínosom v oblasti technológie bola štátna výskumná úloha o problematike malopriemerového vrtania a jej výsledky vytvorili základ príkladného rozvoja diamantového vrtania v Geologickom prieskume, n. p., Spišská Nová Ves.

Z rezortných úloh sa dobré výsledky dosiahli v otázke penetračných sond v inžinierskej geológii, napätosti v horninovom masíve, vrtania dlhých horizontálnych diel, usmerneného vetvového vrtania, zefektívňovania metodiky a techniky zisťovania inžinierskogeologických pomerov v zemine a hornine.

Pozitívny bol aj prínos podnikových úloh technického rozvoja zameraných najmä na osvojovanie nových technológií a technických prostriedkov.

Pri geologickoprieskumných prácach sa zužitkovali skúsenosti štátov RVHP a svetovej praxe, prehĺbili sa integračné tendencie aj v technike prieskumu a organizácie SGÚ sa zapojili do programu Intergeotechnika.

Podpora zlepšovateľskej aktivity a jej plánovanie počnúc 6. päťročnicou pri-nášali výsledky aj v SGÚ. Kým v rokoch 1971—1975 bolo prihlásených 55 zlep-šovacích návrhov v hodnote 3,7 mil. Kčs, v ďalších piatich rokoch počet zlep-šovacích návrhov vzrástol na vyše 1000 a celospoločenský prospech dosiahol 13,8 mil. Kčs. V siedmej päťročnici je plánovaný celospoločenský prospech vyše 21 mil. Kčs. Tak sa aj zlepšovatelia a vynálezcovia stali významnými nositeľmi technického pokroku. K tradičnej forme tvorivej aktivity pracu-júcich v šiestej päťročnici pribudli komplexné racionalizačné brigády, ktoré v prvých rokoch siedmej päťročnice zavádzaním technického pokroku do praxe zaznamenali prínos do 14 mil. Kčs.

Vlastný úrad sa postupne dobudoval vo všetkých sférach. Pozitívne sa prejavilo vytvorenie technického odboru a odboru geologických prác zo štát-neho rozpočtu, ktorý zodpovedá za kvalitné a zodpovedné preberanie geolo-gických prác. Okrem nosných geologických odborov sa dobudoval aj ekono-mický odbor a účinnými ekonomickými nástrojmi ovplyvňuje ekonomiku re-zortu.

Hlavné výstupy do národného hospodárstva

Geologickovýskumná základňa, reprezentovaná Geologickým ústavom D. Štú-ra v Bratislave, Geofondom Bratislava, výskumno-vývojovými pracoviskami pri hospodárskych organizáciách — Geologikom prieskume, n. p., Spišská Nová Ves a Inžinierskogeologikom a hydrogeologikom prieskume, n. p., Ži-lina, zaznamenala výrazný rozvoj.

Počet pracovníkov v rozpočtových organizáciách vzrástol o $\frac{1}{3}$ (z 253 roku 1969 na 381 roku 1984, z toho Geofond z 19 na 60 pracovníkov), objem nein-vestičných prostriedkov takmer $2\frac{1}{2}$ -krát (z 52,7 mil. Kčs roku 1969 na 127,8 mil. Kčs roku 1984), dovoz prístrojov a zariadení v roku 1969 bol za 385 tis. Kčs, v 5. 5RP — 4704 tis. Kčs a za 4 roky 7. 5RP dosahuje 7250 tis. Kčs. Do prevádzky sa uviedli také zariadenia a prístroje, ako je mikrosonda JCXA-733U, elektrónové stereomikrosondy JSM-U3-840, automatický mikro-skopický analyzátor P20, hmotové spektrometre typu MI-1305, GD-150, MAT-250, špeciálne polarizačné a fotografické mikrosondy, vákuová aparátúra pre Ar/K metódu, infračervený spektrometer, Redifon a i. Ale aj aparatúry na terénny a laboratórny výskum sa v značnej miere modernizovali a inovo-vali.

V investičnej výstavbe sa oproti roku 1969 použilo viac ako trojnásobok pro-striedkov a vybudovali sa také stavby, ako je budova Geofondu, areál GÚDŠ v Bratislave-Trnávke, terénna základňa v Betliari a Liptovskom Jáne, sklady hmotnej dokumentácie vo Vranove n. Topľou a Hliníku n. Hronom. Rozpoč-tové organizácie majú svoj podiel a miesto v objekte Geokonzultu v Košiciach.

Podstatne vzrástol počet vedeckých a vedecko-technických pracovníkov (z 35 roku 1969 na 69 roku 1984).

V uplynulých 15 rokoch sa vo výskumnej sfére realizoval rozsiahly vedecko-výskumný program zameraný na:

— základné geologické mapovanie územia SSR v mierke 1 : 25 000 a zostavovanie geologických máp vybraných regiónov 1 : 50 000, — geologický výskum zdrojov nerastných surovín zameraný na hodnotenie prognóz vybraných nerastných surovín v perspektívnych oblastiach,

— geologický výskum štruktúr nádejných na výskyt ropy a zemného plynu spojený s hodnotením prognózných zdrojov, predovšetkým v netradičných oblastiach,

— komplexný hydrogeologický a hydrochemický výskum vybraných oblastí SSR zameraných na zaistenie nových využiteľných zdrojov podzemnej vody,

— výskum netradičných energetických zdrojov orientovaný na vyhľadávanie, výskum a hodnotenie prognózných zdrojov geotermálnej energie, najmä termálnej vody vhodnej na využitie v rozličných odvetviach spoločenskej praxe,

— inžinierskogeologický výskum zameraný na zostavovanie základných inžinierskogeologických máp v dôležitých urbanizačných rajónoch a výskum svahových deformácií negatívne ovplyvňujúcich hospodársku činnosť.

Požiadavky národného hospodárstva a orientácia na sústavné zefektívňovanie výskumných prác viedli k postupnej koncentrácii výskumných kapacít na riešenie prioritných úloh a skracovanie času riešenia úloh. Oproti predchádzajúcemu obdobiu sa zostavovanie geologických máp podstatne zintenzívnilo a urýchlilo a výskum sa oveľa výraznejšie zamerlal na prognózne hodnotenie surovín a podzemných vôd. Všetky realizačné výstupy sú využiteľné v praxi a ich veľká časť sa odovzdáva ešte v priebehu riešenia výskumných úloh.

Pri plnení vedeckovýskumného programu vytýčeného v projektoch výskumných úloh RVT, ale aj ďalších úloh vychodiacich z poslanca geologickej výskumnej základne sa dosiahli veľmi pozitívne výsledky, ktoré nielen významne obohatili vedecké poznanie, ale v prvom rade boli významným prínosom pre národné hospodárstvo a východiskom do plnenia zámerov organizácií rezortu Slovenského geologického úradu a širokého okruhu mimorezortných organizácií.

Pozitívny trend zaznamenalo zostavovanie základných geologických máp v mierke 1 : 25 000, keď od roku 1968 do roku 1980 bolo ukončených 148 listov v systéme S-1942 a od roku 1981 57 listov máp v systéme JSTK.

V súčasnosti sú k dispozícii na všestranné využívanie rozličných rezortov národného hospodárstva moderné geologické mapy takmer z 50 % územia SSR a pokrývajú podstatnú časť národohospodársky dôležitých rajónov. Urýchlene sa zostavovali a vydávali geologické mapy dôležitých regiónov 1 : 50 000, príp. 1 : 10 000. Tak vznikli mapy 16-ich dôležitých regiónov, ako je Slovenské rudohorie-východná časť, Strážovské vrchy, východná časť Podunajskej nížiny, stredoslovenské neovulkanity a i. Do konca r. 1984 budú vytlačené mapy 14 regiónov.

Na riešenie aktuálnych problémov národného hospodárstva súvisiacich s výstavbou energetických a vodohospodárskych diel a ochranou kúpeľov a minerálnych žriediel SSR bol zostavený rad účelových geologických máp 1 : 10 000—1 : 25 000.

Veľmi užitočné je spracúvanie seizmotektonických štúdií pre jadrové elektrárne.

Poznatky zo systematického výskumu zovšeobecnil rad syntetických diel, akým je Tektonická mapa KBGA 1:1 000 000, Tektonická mapa ČSSR 1:500 000 a syntéza predneogénneho podložia centrálnych Západných Karpát.

Geologický výskum v uplynulých 15 rokoch významne obohatil prognózne zdroje domácej surovínovej základne.

Podstatne sa rozšírili prognózy roponosnosti a plynosnosti Západných Karpát a dosiahli sa konkrétne výsledky v nových perspektívnych štruktúrach, a to v mimoneogénnych, doteraz netradičných oblastiach, napr. v štruktúre Lipany, Hanušovce a Smilno.

Metalogenetický a ložiskový výskum prehodnotil prognózy a preukázal možnosti overiť zásobu Sb rúd v Spišsko-gemerskom rudohorí, prehodnotil prognózy a zistil nové perspektívne typy a štruktúry Cu a polymetalického zrudnenia v stredoslovenských neovulkanitoch. Významné je zistenie W-Au mineralizácie na južných svahoch Nizkých Tatier a indícií W a Ni-Co zrudnenia na styku gemerika a veporika.

Zovšeobecnením a syntézou poznatkov o metalogenetickom vývoji ČSSR je Metalogenetická mapa ČSSR v mierke 1:500 000.

Hydrogeologický výskum zhodnotil prognózy podzemných vôd početných regiónov, najmä vo vodohospodársky deficitných oblastiach. Len v rokoch 1975—1980 sa v rozličných geologických štruktúrach overilo 1090 l.s⁻¹ využiteľných zdrojov obyčajnej a minerálnej vody, z toho 380,0 l.s⁻¹ vo vrtoch. V doterajšom priebehu 7. 5RP sa zistilo ďalších takmer 1400 l.s⁻¹ využiteľných geotermálnych zdrojov, z čoho sa hydrogeologickými vrtmi overilo vyše 300 l.s⁻¹. Poznatky hydrogeologického výskumu boli zovšeobecnené v edícii základných hydrogeologických máp 1:200 000, ktoré postupne vychádzajú tlačou. Bola zostavená a vytlačená Mapa minerálnych vôd ČSSR 1:500 000.

Od roku 1971 sa na území SSR vykonáva výskum zdrojov geotermálnej energie s cieľom zhodnotiť ich prognózy a možnosti využitia. Doterajšie výsledky okrem nových vedeckých poznatkov o rozložení zemného tepla a geotermálnych zdrojov na území SSR majú aj praktický význam v podobe netradičných energetických zdrojov využiteľných v rozličných sférach národného hospodárstva. Doterajšie výskumné práce v 19-tich pozitívnych geotermálnych vrtoch zdokumentovali 280,0 l.s⁻¹ termálnej vody s teplotou od 40 do 80 °C, čo pri teplotnom spáde do 20 °C predstavuje energetický výkon 45 MW. Značná časť termálnych vôd sa už v súčasnosti využíva v poľnohospodárstve, na rekreačné účely a pripravuje sa jej využitie na vykurovanie v Galante.

V hodnotenom období zaznamenala priaznivý vývoj aj edičná činnosť, a to v ediciách geologických máp, ako aj v knižných publikáciách. Vyšlo 13 regionálnych geologických máp 1:50 000 a 1:100 000, 5 listov hydrogeologických a hydrogeochemických máp 1:200 000, 3 prehľadné mapy celoštátnej edície 1:500 000, 9 listov medzinárodných tektonických máp 1:1 000 000 územia krajín KBGA, 2 súbory paleogeografických máp a niekoľko ďalších tematických máp. Vyšlo 113 knižných publikácií.

Geofond sa za uplynulých 15 rokov zmenil z klasického archívneho stre-

diska s výpožičnou službou geologických správ a dokumentácie na moderné výskumné pracovisko, ktoré registruje, spracúva a poskytuje informácie pre výstupy do národného hospodárstva prostredníctvom organizácií rezortu SGÚ, ale aj mimo neho. Počet archivovaných správ a posudkov k 31. 5. 1984 oproti roku 1969 vzrástol z 1752 na 36 785 ks, máp zo 136 ks na 3713 ks, podkladov geofyzikálnej preskúmanosti zo 48 na 850 ks, podkladov o zosunoch z 398 ks na 3706 ks.

Týmito informáciami a vyjadreniami k plánovaným investičným akciám Geofond významne pomohol efektívne a racionálne realizovať geologickoprieskumné práce aj investičnú výstavbu. Od roku 1978 Geofond spracúva aj bilancie zásob ložísk nerastných surovín.

V súčasnosti Geofond skvalitňuje poskytované služby zásluhou kompletizácie modernej výpočtovej a reprografickej techniky. Od roku 1984 je celoštátnym gestorom a medzinárodným koordinátorom úlohy Ekonomia nerastných surovín a geologickoprieskumných prác.

Stav geologických poznatkov a možnosti efektívne ich využívať v národnom hospodárstve

V oblasti tuhých palív sa úlohy prieskumu stanovili na základe výsledkov štúdií na rozšírenie vyhľadávacieho prieskumu a na následný predbežný prieskum. Okrem dooverenia celkového potenciálu ťažených ložísk Handlová, Nováky, Cigeľ a baňa Dolina sa intenzívne preskúmali zásoby v Gbeloch, ktoré sa pripravujú na ťažbu, a prebieha vyhľadávací prieskum v širšej oblasti. Predpokladá sa, že nová kapacita bude mať 170 mil. t bilančných voľných zásob. V ložisku baňa Dolina sa našli nové zásoby v množstve 25 mil. t. Ťažobným organizáciám sa za uplynulých 15 rokov odovzdalo dovedna 90,4 mil. t zásob. Zo štátneho rozpočtu sa v prírastku zásob spolu zabezpečilo 320,4 mil. t hnedého uhlia a lignitu. Plánovaný prírastok bol 300,0 mil. t.

Prieskum ropy a zemného plynu sa zameriaval na predneogénne oblasti a overovanie podložia neogénnych panví a sledoval cieľ objavovať nové ložiská, najmä zemného plynu. Na to boli potrebné vrty s hĺbkou od 3,5 do 6,5 km. Realizovali sa vrtné práce za 865 mil. Kčs a odvrátilo sa len 85,3 km vrtov.

Na ocenenie prognózných zdrojov a celkového stavu v geologickom výskume a prieskume Slovenský geologický úrad roku 1982 objednal sovietskú expertízu. Tá potvrdila jeho prognózne ocenenie, ale upozornila na potrebu venovať sa aj prieskumu neštruktúrnych pascí v neogéne. Konštatovala nedobrý stav v karotáži a v skúšaní vrtov, ako aj nedostatočný rozsah a intenzitu seizmickej geofyziky.

Správnosť prognóz potvrdil rad pozitívnych výsledkov. V podloží neogénu viedenskej panvy sa našli nové ložiská zemného plynu, a to v Závode a Borskom Jure a nádejná je aj štruktúra Šaštín. Prírastok v zásobe zemného plynu je 15,2 mld. m³, z toho 3,1 mld. m³ v kategórii C₁. Celkove sa v SSR za 15 rokov zabezpečil prírastok 20 mil. t prepočítaného paliva, prevažne zemného plynu.

Za uplynulých 15 rokov sa najviac prostriedkov zo štátneho rozpočtu použilo na vyhľadávací prieskum a v menšej miere aj na predbežný prieskum rudných surovín. Práce sa sústredili na celkový surovinový potenciál ložísk v ťažbe a najlepšie výsledky sa dosiahli v závode Rudňany, Slovinky, Rožňava, Dúbrava a Hodruša. Zvýšilo sa množstvo použiteľných zásob a zabezpečili sa dostatočné zásoby na modernizáciu ťažby, príp. aj jej zintenzívnenie. Celkove sa odovzdalo 46,7 mil. t rúd, hlavne komplexných železných s meďou a ortuťou, polymetalických, antimónových a ortuťových.

Medzi pozitívne výsledky patrí zistenie polymetalického zrudnenia v Zlatej Bani, žilnikovoimpregnačného polymetalického v Hodruši, impregnačného antimonitového v Dúbrave, ortuťového vo Veľkej Studni pri Banskej Bystrici a Dubníku, medeného v Novoveskej Hute, komplexnej Cu, Ag, Fe striebornej žily Mária v Rožňave, sideritu v Kobeliarove, polymetalického zrudnenia v Zlatne, zlato-arzénového v Pezinku a niklového v Hodkovciach.

Za 15 rokov vzrástli zásoby o 30 mil. t komplexných železných rúd, 81 mil. t medených rúd (z toho Zlatno 66 mil. t), 13 mil. t polymetalických rúd, 2,5 mil. t antimónových rúd, 2,3 mil. t ortuťových rúd a 3,9 mil. t niklových rúd, aj keď posledné sú nateraz nebilančné. Zistila sa cínová mineralizácia, volfrámové zrudnenie, obnovil sa prieskum zlatých rúd a začína sa vyhľadávanie bauxitu.

V oblasti rúd sa práce za toto obdobie realizovali vo výške 2,4 mld. Kčs, ročný objem roku 1983 prekročil 310 mil. Kčs a oproti roku 1970 sa zvýšil viac ako 6-krát.

V porovnaní s východiskovým stavom sa zlepšila celková úroveň spracúvania výsledkov, zdokonalili sa a rozšírili metodiky. Vzrástol objem geofyzikálnych prác, najmä komplexných metodík v Geofyzike Brno, zlepšila sa spolupráca medzi geológmi a geofyzikmi, a tým aj použiteľnosť výsledkov. Komplexne sa začala geofyzikálno-geologicky skúmať južná časť Spišsko-gemerského rudohoria, a to najprv dovozom geofyzikálnych prác z PLR a teraz kapacitami Geofyziky Brno. Zaviedli sa rozsiahle geochemické práce. Vznikla moderná laboratórna základňa na kvalitatívne hodnotenie a rozšírili sa metódy technologického výskumu rudných surovín. Stav geologickej služby sa rozšíril na všetkých úsekoch činnosti.

Problematica nerudných surovín prekonala veľmi pestrý vývoj. Celkove sa vykonal práce skoro za 400 mil. Kčs zo štátneho rozpočtu a mimo neho za viac ako 500 mil. Kčs.

Do ťažby sa odovzdalo 10 ložísk cementárskych a vápencových surovín so zásobou 750 mil. t, 47 ložísk stavebného kameňa (skoro 0,5 mld. m³), 30 ložísk štrkopieskovca (cca 0,25 mld. m³), 12 ložísk na výstavbu diaľnic a 30 ložísk tehliarskych surovín so 125 mil. m³ zásob v priemyslových kategóriách a C₂.

Rozsiahle prieskumy sa vykonal pri zaisťovaní keramických surovín, bentonitu a perlitu. Ich výsledky zabezpečili surovinu na výrobu kvalitného expandačného perlitu, umožnili obmedziť dovoz bentonitu a objavili nové zásoby keramických surovín, a tak prispeli k rozvoju keramickej výroby v SSR. Sedem ložísk odovzdaných do ťažby predstavuje vyše 10 mil. t surovín.

Sústredenie sa prieskumu na domáce zdroje dekoračného kameňa sa pre-

javilo vo vyriešení radu úloh, pričom 7 ložísk so zásobou 3,7 mil. m³ bolo odovzdaných do ťažby.

Prieskumom mimo štátneho rozpočtu sa zabezpečilo ďalších 100 mil. t magnezitu, z toho 64 mil. v priemyslových kategóriách. Overili sa dostatočné zásoby mastenca, prírastok zásob bol vyše 8 mil. t a z toho sa do ťažby odovzdalo 1,7 mil. t. Vyhľadávací prieskum overil ložisko sadrovca a anhydritu v Bohúňove so zásobou vyše 250 mil. t. Začal sa prieskum možností využívať drahé a ozdobné kamene SSR. Overovali sa možnosti nájsť čistý kremeň a hľadajú sa zdroje kremenca pre ferozliatinársku výrobu. V oblasti Nižného Hrabovca boli objavené zeolity, overilo sa 7,2 mil. t zásob v kategórii C₂ a ďalšie prognózne zdroje.

V hydrogeologickom prieskume sa na začiatku sedemdesiatych rokov hľadali iba zdroje podzemnej vody. Od roku 1974 sa prieskum venoval zdrojom liečivej minerálnej a termálnej vody a ochranným rajónom kúpeľov a v závere obdobia aj otázkam znečisťovania a ochrany podzemných nádrží pitnej vody.

Overila sa vyše 16 m³ · s⁻¹ podzemnej vody v kategórii C₂, C₁ a B a v rámci vyhľadávacieho hydrogeologického prieskumu financovaného zo štátneho rozpočtu cca 10 m³ · s⁻¹ v kategórii C₂, z toho cca 3 m³ · s⁻¹ v kategórii C₁.

Pre organizácie vodného hospodárstva sa v etape vyhľadávacieho a predbežného prieskumu zhodnotili nové zásoby podzemnej vody v celkovom množstve cca 6 m³ · s⁻¹.

V prieskume liečivých vôd a ich ochranných rajónov sa postupuje podľa uznesenia vlády SSR č. 56/1974. Prieskum sa dotýka kúpeľov Sliač-Kováčová, Brusno, Sklené Teplice, Dudince—Santovka—Slatina, Číž, Bardejov, Ružbachy.

Prieskumom sa overilo okolo 100 l · s⁻¹ stolovej a minerálnej vody. Sčasti ide o nové zdroje, a to najmä v oblasti Trenčína, Horných Turoviec, Bojníc, Santovky, Slatiny, Budiša, Smrdákov, Rajeckých Teplíc.

Významným medzníkom v inžinierskej geológii je spracúvanie inžiniersko-geologických máp mierky 1 : 25 000, ktorými sa geológia zúčastňuje na programe urbanizácie SSR. Ukončilo sa ich 18 listov vrátane Bratislavy.

Vysoké školy spolupracujú pri príprave inžinierskogeologických máp mierky 1 : 10 000 a prehľadnej inžinierskogeologickej mapy SSR 1 : 200 000.

V inžinierskej geológii sa vykonali prieskumné práce v súvislosti s projektovou prípravou stavieb energetiky, vodného hospodárstva a ďalších rezortov, ako je Liptovská Mara, Domaša, Čierny Váh, Jaslovské Bohunice, Mochovce, diaľničné úseky, najmä Hybe—Svit, rýchlodráhový systém v Bratislave a rad sídlisk v našich mestách.

V rámci inžinierskej geológie sa uskutočnili aj výskumy orientované na zosuny v SSR. V hodnotenom období bolo dokončených 72 náročných úloh.

Stabilizovanie katastrofálneho zosunu v Handlovej priťažovacím násypom späť s výstavbou stavebných objektov a úpravou rieky Handlovky v takmer 2 km úseku je úspešným završením 12-ročného úsilia tímu geológov a technických pracovníkov. Splnili sa ním úlohy, ktoré SGÚ uložili stranické a vládne orgány roku 1970. Príprava územných celkov pre KBV na porušených svahoch

v Handlovej, Prievidzi, Považskej Bystrici, Košiciach, spolupráca a koordinácia prieskumných zámerov s urbanistickými cieľmi je dobrou vizitkou práce geológov pri riešení zosunov na Slovensku.

Stav geologických poznatkov a možnosti efektívne ich využívať v národnom hospodárstve

Vláda SSR uznesením č. 26/1983 o dlhodobom výhľade rozvoja národného hospodárstva na základe uznesenia vlády ČSSR č. 10/1983 okrem iného stanovila aj úlohu rozpracovať základné smery rozvoja do roku 1995. Uznesením vlády SSR č. 338/1983 sa spresnili základné problémy súhrnného variantu rozvoja ekonomiky SSR do roku 1995.

Slovenský geologický úrad v spolupráci so Slovenskou plánovacou komisiou predložil základné smery rozvoja rezortu geológie a jeho potreby pri realizácii výskumných a prieskumných zámerov na zabezpečenie rozvoja ťažby nerastných surovín, hydrogeológie pri hľadaní zdrojov podzemnej a termálnej vody a ich ochrany, ako aj inžinierskej geológie na spracúvanie máp pre urbanizačné a iné potreby, ako aj geologický prieskum zosunov.

Mimo štátneho rozpočtu sa rozpracovali potreby geologických prác, ktoré pre iné rezorty obstarávajú organizácie Slovenského geologického úradu podľa zámerov ich rozvoja.

Základné smery rozvoja geológie do r. 1995 vychádzajú teda z potrieb národného hospodárstva. Požiadavka intenzifikácie sa prejavuje vo všetkých oblastiach, ale najmä pri zabezpečovaní surovínovej základne, hlavne kovov, a v geotermálnom programe. Návrhom sa vytvoria predpoklady pre rast produktivity práce, urýchli sa realizácia vrtných aj banských prác, skvalitní a prehĺbi sa výskum využívaním nepriamych metód, najmä geofyziky, geochemie, karotáže, a zabezpečí sa kvalitné laboratórne a iné hodnotenie v záverečných správach. Cieľom je dobudovať geologické organizácie tak, aby sa výskumné a prieskumné práce urýchlili.

Pritom zostáva aj naďalej stav, že značný objem technických prác vykonávajú organizácie nepodliehajúce Slovenskému geologickému úradu. Sú to najmä organizácie Federálneho ministerstva palív a energetiky (Moravské naftové doly Hodonín, Uránový prieskum Liberec), Federálneho ministerstva hutníctva a ťažkého strojárstva (patriace do pôsobnosti Generálneho riaditeľstva rudných baní a magnezitových závodov, a to národné podniky Rudné bane Banská Bystrica, Železorudné bane Spišská Nová Ves, Slovenské magnezitové závody Košice, Banské stavby Prievidza a Rudný projekt Košice) a Českého geologického úradu (Geofyzika Brno, Geoindustria Praha).

Návrh geologického výskumu a prieskumu nerastných surovín vychádza z prognóz využiteľných zdrojov nerastných surovín do roku 2000, ktoré pripravil Slovenský geologický úrad v spolupráci s Českým geologickým úradom a Štátnou plánovacou komisiou podľa uznesenia vlády ČSSR č. 128/1979. Prognozy spracoval v máji 1980 a predložil ich Slovenskej plánovacej komisii.

Vláda SSR v nadväznosti na uznesenie vlády ČSSR č. 301/1981 uznesením

č. 297 z 30. 10. 1981 uložila riaditeľovi Slovenského geologického úradu vypracovať dlhodobú koncepciu rozvoja ťažby a úpravy domácich surovín a potrebu geologickoprieskumných prác na zabezpečenie tejto koncepcie. Na jej prípravu sa zúčastnili aj ťažobné rezorty. Slovenský geologický úrad koncepciu spracoval v nadväznosti na spomenuté prognózy roku 1980, v júni 1982 ju predložil Predsedníctvu vlády SSR a to ju uznesením č. 60 zo septembra 1982 schválilo.

V septembri sa v problémovom okruhu dvoch z týchto materiálov spracovala koncepcia rozvoja nerastných surovín a možnosti ich získavania v zahraničí. V nej sa jednoznačne preukazuje možnosť a ekonomická opodstatnenosť zvýšiť po potrebných geologických prácach podiel v krytí potrieb československej ekonomiky výrobou kovov a výrobkov z ťažby domácich ložísk nerastných surovín. So Slovenským geologickým úradom pritom spolupracoval Český geologický úrad a generálne riaditeľstvo Rudných baní a Magnezitových závodov.

V geologickom výskume, ale najmä v geologickom prieskume treba realizovať množstvo prác, ktoré sú celkove zabezpečené. Iba na výskum a prieskum zemného plynu a ropy bolo treba potrebné práce obmedziť, pretože kapacity Ministerstva palív a energetiky sú nedostatočné.

Na úseku geologického výskumu a prieskumu na zabezpečenie základných smerov rozvoja geológie treba plniť dlhodobú koncepciu rozvoja ťažby a úpravy domácich surovín a potreby geologickoprieskumných prác, ktorú schválilo Predsedníctvo vlády SSR uznesením č. 60/1982, v týchto úlohách a výstupoch:

1. Pokračovať v prieskume tuhých palív, zemného plynu a ropy, rúd a nerúd v ťažobných centrách na získanie celkového surovinového potenciálu a vytvoriť predpoklady na zvyšovanie výroby jej intenzifikáciou alebo predĺžením životnosti ťažby.

2. Rozširovať surovinovú základňu a vytvárať predpoklady pre investičnú výstavbu nových ťažobných kapacít

a) v tuhých palivách:

- vo využívaní nízkovýhrevných palív ťažiteľných aj povrchovým spôsobom,
- v oblasti Trné dokončiť predbežný prieskum do roku 1983;

b) v zemnom plyne a rope:

- v pásme Zborov — Svidník a Vyšné Ružbachy — Prešov dokončiť vyhľadávací prieskum do r. 1993 tak, aby sa mohla zvýšiť ťažba v 10. päťročnici,

c) v rudách:

- overením potrebného množstva zásob ako podkladu pre rozhodnutie o možnosti výstavby na ložiskách

- medi v Novoveskej Hute do r. 1992,
- medi v Španej Doline do r. 1995,
- polymetalických rúd v Zlatej Bani do r. 1994,
- zlata v oblasti Kremnica — Šturec do r. 1995,
- komplexných železných rúd v Rožňave do r. 1993,
- antimónu v Čučme do r. 1995;

d) v nerudách:

- vzhľadom na osobitné postavenie magnezitu zabezpečiť zásobu vo vyšších kategóriách pre rozvoj a kvalitatívnu potrebu magnezitovej výroby,

— do roku 1988 vytvoríť predbežným prieskumom predpoklady na prípravu ťažby zeolitov,

— pre potreby stavebníctva vykonať na nových ložiskách prieskumné práce v zmysle požiadaviek uznesenia vlády SSR č. 382/1978.

Koncepcia hydrogeologického a inžinierskogeologického prieskumu sa spracovala podľa viacerých predchádzajúcich rokovaní s využívajúcimi rezortmi a znamená najmä zvýšenie požiadaviek na štátny rozpočet. Vo vyhľadávacom hydrogeologickom prieskume totiž treba zvýšiť intenzitu pri výskume podzemných vôd na pitie, priemyselné, liečivé i termálne využitie, ale najmä začať ich chrániť pred zvyšujúcim sa nebezpečenstvom znečistenia. Z prostriedkov nadväzujúcich rezortov treba tú istú problematiku riešiť vo vyšších etapách prieskumu.

V inžinierskogeologickom orientačnom prieskume treba rozšíriť práce pri spracúvaní podrobných máp na urbanizačné a iné účely, na riešenie zosuvnej problematiky a pri zabezpečovaní geologických podkladov na projektovanie dôležitej výstavby. Zo štátneho rozpočtu sa navrhuje realizovať aj vyššie etapy na stabilizovanie havarijných zosuvných území. Vo vyšších etapách prieskumu sa budú zisťovať najmä potrebné podklady na projektovanie výstavby každého druhu podľa požiadaviek investorov.

Na zabezpečenie geotermálnych zdrojov sa podľa tejto koncepcie v Slovenskom geologickom úrade vytvorí technická kapacita pre vrty do hĺbky 4 km spolu s vybavením na ich skúšanie. Táto kapacita sa čiastočne využije aj pri vrtoch na stanovenie ochranných rájónov kúpeľov a žriediel a v 9. 5RP aj na ostatné prieskumné účely.

Na úseku hydrogeologického a inžinierskogeologického výskumu a prieskumu sa podľa koncepcie SGÚ pre nadväzujúce rezorty budú plniť najmä tieto úlohy:

1. V hydrogeológii:

a) vyhľadávacím prieskumom zabezpečiť nové zdroje podzemnej vody na zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou v 8. 5RP v množstve $3,0 \text{ m}^3/\text{s}$ v kat. C₂, z toho $1,6 \text{ m}^3/\text{s}$ v kat. C₁, a v 9. 5RP v množstve $3,2 \text{ m}^3/\text{s}$ v kat. C₂, z toho $1,7 \text{ m}^3/\text{s}$ v kat. C₁; orientovať sa na deficitné oblasti aj s prípadným transferom vody;

b) v prieskume minerálnych vôd do r. 1995:

— pripraviť podklady na stanovenie nových ochranných pásiem prírodných liečivých zdrojov existujúcich kúpeľov a žriediel v zmysle uznesenia vlády SSR č. 56/1974,

— zabezpečiť nové zdroje stolovej vody na zásobovanie obyvateľstva tak, aby sa terajšia plniarska kapacita mohla zvýšiť minimálne o 25 %,

c) vybudovať indikačnú sieť na zisťovanie znečistenia podzemnej vody do roku 1993 a podľa dohody s rezortmi MP SSR, MLVH SSR a MV SSR riešiť ochranu prírodného prostredia pred znečisťovaním;

d) v geotermálnych vodách:

— stanoviť využiteľné zdroje v centrálnej depresii Podunajskej nížiny do roku 1990, Záhorskej nížiny do r. 1992 a oblasti topoľčianskeho zálivu do r. 1993 a podľa požiadaviek využívajúcich rezortov zabezpečiť potrebné geologické práce,

— rozpracovať nové oblasti, najmä stredoslovenské neovulkanity a Košickú kotlinu.

2. V inžinierskej geológii:

a) inžinierskogeologické mapy:

— základné mapy: spracovať do r. 1995 v urbanistických regiónoch Košice — Prešov, Rimavská Sobota — Lučenec, Bánovce nad Bebravou, Dubnica — Ilava,

— podrobné mapy: v spolupráci s nadväzujúcimi rezortmi vypracovať koncepciu podrobných máp na urbanizačné a iné účely a podľa nej vykonať potrebné práce;

b) v problematike zosunov riešiť úlohy podľa programu Komisie vlády SSR pre riešenie zosuvov pôdy na Slovensku a prednostne zabezpečovať stabilizovanie havarijných území;

c) priebežne zabezpečovať geologické podklady na projektovanie výstavby jadroveoenergetických zariadení a hydroenergetických diel podľa dohody s FMPE v 8. a 9. päťročniciach.

Vo všetkých oblastiach treba zvýšiť kapacity pre geofyzikálne práce, karotážne merania, skvalitniť a rozšíriť ich metódy a vo väčšej miere využívať najmä výpočtovú techniku. Laboratórne spracovanie treba prehĺbiť najmä v hydrogeológii pri stanovovaní zdrojov a výšky znečisťovania organickými i anorganickými hmotami a v inžinierskej geológii najmä pri skúmaní a spracúvaní potrebných údajov o zeminách a skalných horninách a používať aj poľné metódy. V tejto oblasti treba využívať unikátne prístroje pri vytváraní združených laboratórií. Zvýšiť hĺbku a formu spracovania výsledkov prieskumov do záverečného hodnotenia úloh.

Urýchľovanie vedecko-technického rozvoja — orientácia na sovietsku vedu ako hlavný kurz od vzniku Slovenského geologického úradu

Rozvoj geologických vied a celého odvetvia geológie je od oslobodenia ČSSR Sovietskou armádou spätý s pomocou a súdružskou spoluprácou s geologickými organizáciami ZSSR.

Orientácia na sovietsku geológiu a techniku je aj hlavným kurzom SGÚ od jeho vzniku pri urýchľovaní VTR v oblasti geológie a pri rozvoji socialistickej ekonomickej integrácie v súlade s uzneseniami a závermi XIV., XV. a XVI. zjazdu KSC a nadväzujúcich zasadaní ÚV KSS. Po krízových rokoch sa od roku 1971 nadväzujú nové kontakty medzi predstaviteľmi geológie ČSSR a ZSSR, dôslednejšie sa naša geológia orientuje na ZSSR, a to tak v oblasti metodiky, ako aj techniky. Tieto kontakty našli v roku 1973 odraz v protokole o nadviazaní priamej spolupráce v geológii medzi FMTIR a Ministerstvom geológie ZSSR. V tom istom roku náš GÚDŠ prostredníctvom MVT SSR nadviazal priamu spoluprácu s gruzínskymi geológmi a súčasne sa začal uplatňovať aj systém kompletizačných dodávok geologickoprieskumnej techniky zo ZSSR. Formy spolupráce prerástli do viacerých foriem.

Od vzniku SGÚ sa u nás na zvyšovanie kvalifikácie geológov vo veľkej miere využíva forma stáží vo vedeckých inštitúciách v ZSSR.

Stáže sú zamerané najmä na techniku a technológiu vŕtania, geologickú informatiku a geochemické a geofyzikálne metódy vyhľadávania ložísk nerastných surovín.

Významnou oblasťou spolupráce sú aj expertízy sovietskych špecialistov v rezorte SGÚ, napr. roku 1973 expertíza techniky diamantového vŕtania a skúšania hydrogeologických vrtov a expertíza o problematike geochemie a s tým spätého vyhľadávania ložísk rúd; roku 1975 expertíza a zavedenie súpravy BA-2000 na hĺbenie štruktúrnych vrtov, roku 1977 expertíza a posúdenie geotermálneho programu SSR, roku 1978 problematika FKO filtrov pre hydrogeologické vrty, roku 1982 na vyhľadávanie ropy a zemného plynu, ktorá bude pokračovať pripravovanou expertízou aj roku 1984.

Začína sa rozvíjať aj priama dvojstranná spolupráca organizácií, napr. GÚDŠ a Geologického ústavu akadémie vied ZSSR pri riešení geológie alpskej vrásovej zóny, spolupráca IGHP, n. p., Žilina so združením Centrogeologija pri vývoji testera pre hydrogeologické vrty.

Pre nás nenahraditeľnou formou spolupráce so ZSSR sú kompletizačné dodávky strojov, najmä vrtných, prístrojov a zariadení. Vrtné zariadenia sovietskej výroby tvoria v súčasnosti do 90 % nášho vrtného parku.

Dôležitou formou je vedecko-technická spolupráca. V tejto súvislosti spomeniem seminár sovietskych a našich geológov o geológii pohraničných oblastí Slovenska a Ukrajiny roku 1974, ktorý pravidelne pokračuje formou tzv. Slávikových dní. Vedecko-technická spolupráca s Ministerstvom geológie ZSSR je zameraná na otázky ochrany podzemnej vody pred znečistením, inžiniersko-geologické mapovanie, matematické modelovanie v hydrogeológii, karotáž, analytický výskum rúd a hornín a umelé dopĺňanie zásob podzemnej vody.

V ostatnom období sa vedecko-technická spolupráca sústreďuje na geochemickú koreláciu hornín a rúd karpatsko-kaukazského regiónu, primárne aureoly rudných ložísk, využitie leteckých a kozmických snímok, izotopové analýzy, hydrogeochemické metódy, geologickú stavbu a ložiská pohraničných oblastí.

Časté sú aj prednášky sovietskych odborníkov v ČSSR. Osobitne vyzdvihujeme spoluprácu s Ministerstvom geológie ZSSR. Nesmierne užitočné boli návštevy jeho vedúcich predstaviteľov v ČSSR a SSR, najmä návšteva ministra s. Sidorenka roku 1973 a ministra s. Kozlovského roku 1982.

Naše požiadavky sa vždy stretli s pozitívnym ohlasom u sovietskych súdruhov. Spolupráca so ZSSR je pre nás vedeckým, technickým a hospodárskym prínosom a je príkladom internacionálnych, nových a socialistických vzťahov medzi našimi štátmi. V jej ďalšom rozvoji a v integrácii vidíme nové možnosti, ako zlepšiť a zefektívniť výsledky v celom odvetví geológie.

Osobitne vyzdvihujeme spoluprácu s Českým geologickým úradom a jeho organizáciami, najmä konkrétnu prácu pre rozvoj geológie v ČSSR, progresívny prístup v rozvoji metodík, spoločný postup v zahraničnej činnosti obidvoch národných geologických orgánov. Oceňujeme prácu spoločných orgánov, ako sú KORA, čs. časť Stálej komisie RVHP pre geológiu, spoločných pracovných tímov, ako aj pomoc ČGÚ pri konštituovaní SGÚ na začiatku sedemdesiatych rokov.

Oceňujeme prácu ČSAV, a najmä SAV, a spoluprácu v rozvoji geológie a ich aktivitu pri koordinácii prác ŠPZV a rezortného geologického výskumu a prieskumu, ako aj celú ich činnosť pri rozvoji geologických vied v ČSSR.

Spolupráca rezortu SGÚ s vysokými školami v celej republike, ale osobitne s Univerzitou Komenského v Bratislave, SVŠT v Bratislave a s VŠT v Košiciach, sa prejavila v mnohých spoločných programoch, ktoré priniesli vedecké a technické výsledky.

Uznanie patrí všetkým pracujúcim rezortu SGÚ za krásne výsledky práce, za ich nezištnú a statočnú prácu pre rozvoj socialistických výrobných síl v našej vlasti a za to, že slovenské hory a doliny, kde sa pred 40 rokmi v Slovenskom národnom povstaní začala rodiť naša sloboda, vydávajú dnes slobodnému ľudu a národu svoje poklady v podobe nových zásob nerastných surovín a podzemnej vody.

Úlohy, ktoré pred rezortom SGÚ v budúcom období stoja, nie sú malé. Dosiahnutý rozvoj materiálno-technickej základne, kvalifikačná štruktúra pracovníkov a sociálny rozvoj vytvárajú optimálne predpoklady na splnenie národných úloh rezortu v posledných rokoch 7. 5RP a v príprave na realizáciu úloh 8. 5RP.

Vzdajme hold všetkým hrdinom a bojovníkom v Slovenskom národnom povstaní a pri všetkých, aj tých skromných pamätníkoch v našich horách položíme kyticu kvietkov uvitú z našej vďaky za ten krásny a mladý socialistický život, za štyri desaťročia slobodných a mierových rokov, v ktorých sa napĺňa nehybný odkaz slávneho Slovenského národného povstania.

Výsledky geologického výskumu Západných Karpát a rozvoj Geologického ústavu Dionýza Štúra za ostatných 15 rokov (1969—1984)

JÁN GAŠPARIK

Geologický ústav D. Štúra, Mlynská dolina 1, 817 04 Bratislava

Geologický výskum Slovenskej socialistickej republiky, ktorý uskutočňuje Geologický ústav Dionýza Štúra, je v súlade s celoštátnou vedecko-technickou politikou vytýčenou zjazdmi KSČ a KSS a nadväzuje na pozitívne výsledky z minulých rokov.

Ústav v posledných 10—15 rokoch okrem teoretického bádania vykonáva aj rozsiahlu činnosť v rámci aplikovaného rozvoja geologických vied vcelku a v niektorých jeho špeciálnych disciplínach. Výsledky výskumu poskytujú poznatky o genetických podmienkach akumulácie nerastných surovín, o migrá-